

Taputapuātea Ha'apūra'a nō te nūna'a Mā'ohi

I rōpū i te rahira'a o te mau motu e vai nei i roto i te 'āere moana o te Ao Mā'ohi pi'i-noa-hia ra « Triangle Polynésien » e toro nei i nā poro toru mai Hava'i, Rapa Nui e i Ao-tea-roa, te ti'a nei o Taputapuātea. Ua topa hia te i'oa nō teie 'āere moana Te-Moana-Nui-a-Hīvā. I reira te mau nūnaa mā'ohi te faa-tumu-ra'a a 1000 matahiti i teie nei. Taputapuātea, pū nō te fa'aro'o, pū nō te maramarama, pū nō te hīro'a tumu e nō te mau fa'aotira'a rarahi. Ua riro 'oia 'ei pū mātāmua roa mai reira mai te mau 'āti e te mau hui ari'i i te fa'atorora'a i tō rātou ave-i'a nā roto i te ao mā'ohi, a tau tenetere i teie nei.

Tahua Marae Taputapuātea i Ōpōa

Ia hi'o ana'e hia te mau toe'a patura'a e vai nei i ni'a i te « Tahua Marae Taputapuātea i Ōpōa », te 'ite hia nei te faufaa rahi nō teie vāhi i roto i te orara'a o te nūnaa mā'ohi i tera 'anotau 'inaha ia au i tō na 'āpapara'a, e vāhi mo'a roa teie. Te tārava ra 'oia i te 'outu nō Mātā-hira-i-te-ra'i i ni'a i te hō'ē rōara'a e 6 tā mai ni'a mai te mou'a e tae roa atu i te pae tahatai. Ia tuatāpapa hia te papara'a tupuna o te mau hui ari'i haere roa i te ahuru ra'a o te tenetere e hou atu, e 'ite hia mai te tahi tū'atira'a i roto i te patura'a hia teie nei marae e te rahura'a o te ao mā'ohi. I muri mai ua tae ia i te tau nō te ha'amorira'a i te Atua ra o 'Oro o tei 'ū'ana roa i te pae Hītia'a-o-te-rā o te ao mā'ohi. Ua riro ia Taputapuātea 'ei marae tumu nō te mau Taputapuātea-iti i patu hia nā te mau hui ari'i i tō rātou faatumu-haere-ra'a nā te ao mā'ohi. E mea nā roto i te ravera'a mai i te tahi 'ōfa'i i ni'a i te marae tumu Taputapuātea i Ōpōa rātou te niura'a mai. Ua riro ia teie mau 'ōfa'i ta'ita'i hia 'ei papa nō te mau marae Taputapuātea-iti ato'a.

Marae

E vāhi mo'a te marae, i reira te mau fa'aotira'a e te mau 'ōro'a rarahi e fa'atupu hia ai. O Taputapuātea te marae mātāmua roa, patu hia e te vārua o Ta'aroa-Nui. Ia au i te mau mā'imira'a a te mau 'ihi-papa, tei roto i te ārea 14 e 18 tenetere te patura'a hia te mau marae hōpe'a. Te rahira'a o te mau marae nō Tōtaiete nei, e patura'a 'ōfa'i maha poro ia, haere mai ai te « ahu » i ni'a iho.

E vā mo'a no Taputapuātea

Ua riro te « Tahua Marae Taputapuātea i Ōpōa » 'ei tūha'a faufa'a roa a'e i roto i te tā'āto'ara'a o te vāhi i tāpa'o hia i ni'a i te tāpura o te mau faufa'a tumu ato'a o te ao nei. E tūha'a tā'ōti'a maita'i hia e te aru : i uta e toro 'oia mai te tara mou'a nō Te-A'e-Tapu (Te-'E'a-Tapu) haere roa i te ava tapu pi'i-hia Te-ava-mō'a, tāuahi atu ai nā 'ō'o'a Tōa-Hiva e o Tōa-Tapu, nā 'āfa'a Fa'a-ō-Hiva e o Fa'a-ō-Hotupu'u, e tae roa atu i te 'outu nō Mātāhiraitera'i i reira te rahira'a o te mau pū marae rarahi te vaira'a.

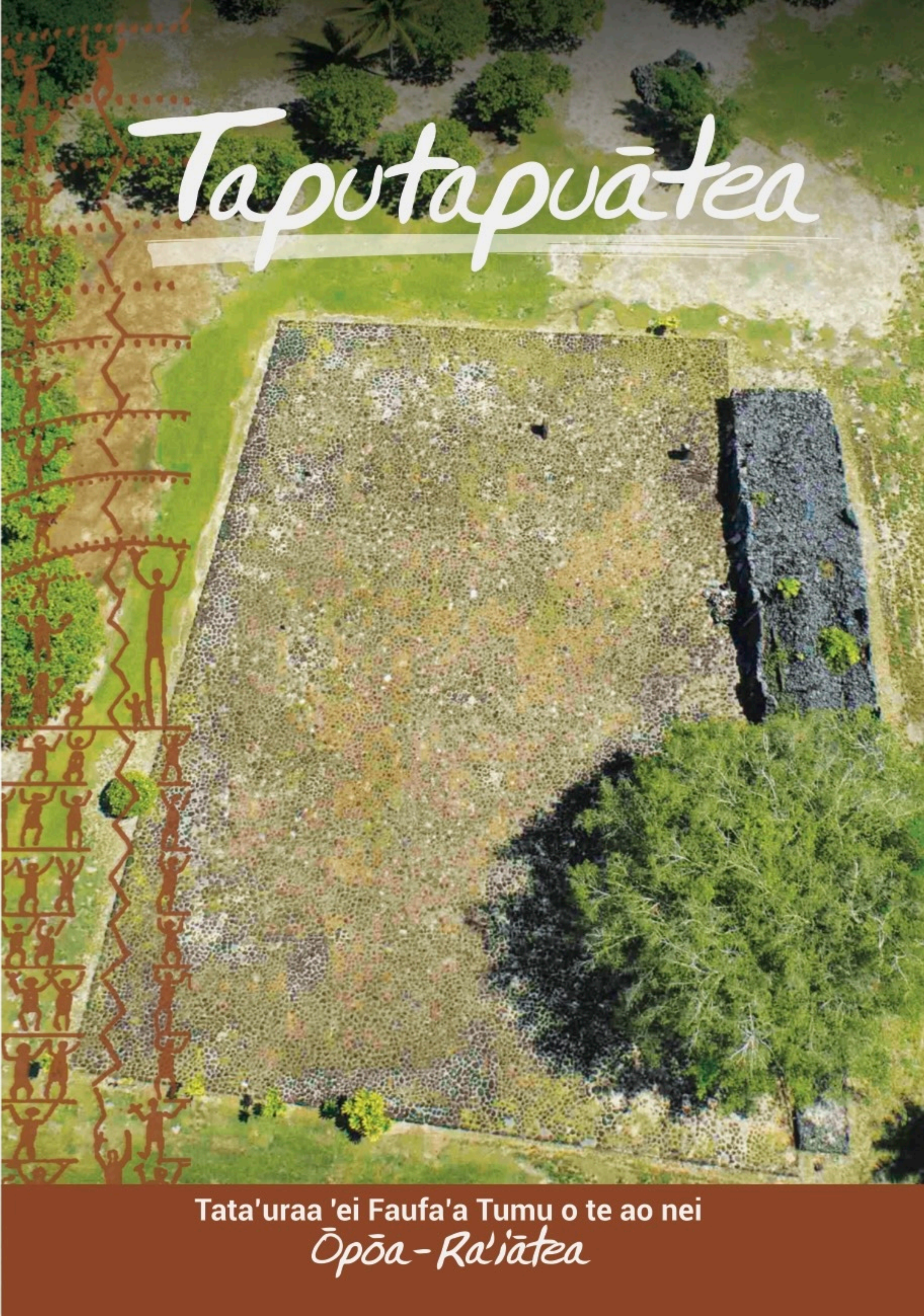
Direction de la Culture et du Patrimoine
Te Papa hiro'a 'e Faufa'a tumu

Ha'amāramaramara'a:

www.culture-patrimoine.pf
@Tahuamarae

Crédits Photos : Matarai, Yvan AMAR, Danee HAZAMA, Yann PEIRSEGAELE
Graphiste : Matari'a Creative Studio

Tata'uraa 'ei Faufa'a Tumu o te ao nei
Ōpōa - Ra'iātea

Faaturerera'a pānurura'a i te faufa'a tumu :

🚫 'Ōpani 'eta'eta roa hia e tā'ahi nā ni'a i te marae, maori rā nō te mau 'ōro'a rarahi

🚫 'Ōpani 'eta'eta roa hia e pa'i'uma i ni'a i te 'ōfa'i fa'atāhinura'a ari'i

1 *Niu fare tahu'a* i reira te mau arii e te mau tahu'a e ruru ai, 'aore ra e tā'oto ai.

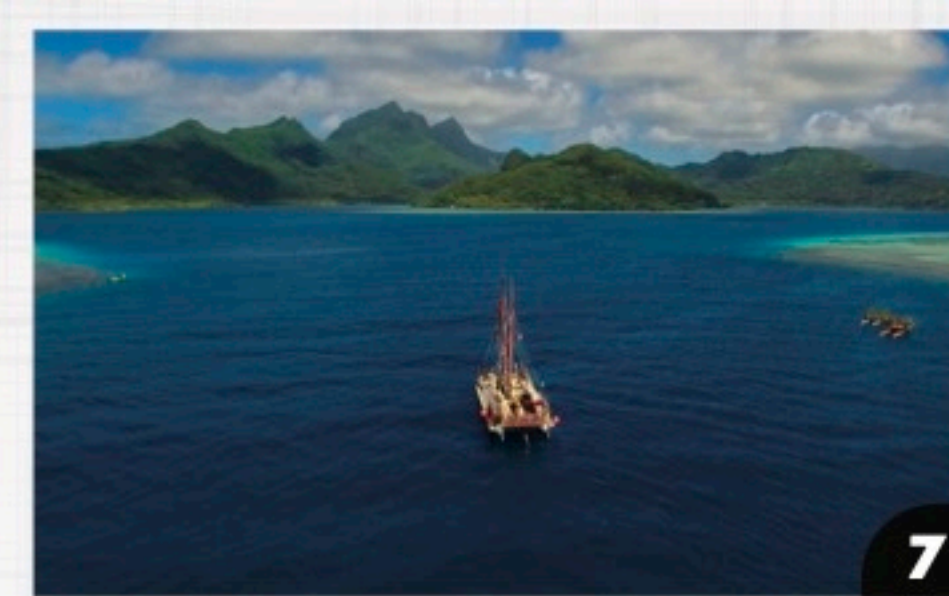
2 *Tōrē tahua.* Ua riro te 'ohipa te'a 'ei tū'aro fa'ata'a hia nā te mau 'aito e te mau ta'ata e hī'a'ai nei i te ti'ara'a arii. E ti'a rātou i ni'a i teie tahua, te'a atu ai haere ti'a atu i te pu'u mou'a nō Mātārepētā. E hi'opo'a hia te te'a ātea roa a'e.

Te marae o te mau Tau-'aitū i reira te mau tahu'a, o tei tomo i roto i te hō'ē pu'e tau ha'apaera'a, e fa'atupu ai i te mau 'ōro'a rāhui ('oia te topara'a te tahi tapu i ni'a i te tahi faufa'a 'aore ra i te tahi ha'ara'a nō te hō'ē tau tā'ōti'a-maite-hia) ; i reira ato'a rātou e hi'opo'a ai te to'o e e fa'a'amu ai nā piti ma'o arii. I mua noa mai, te vai ra te 'Ōfa'i-tapu-ta'ata i reira te mau tītī e ha'apohe hia ai nō te pupūra'a ō.

Te marae Hauviri, 'oia te marae fa'atāhinura'a nō te hui ari'i Tamatoa o tei riro i te fa'atere ia Ni'a Mata'i e tae roa atu i te taime a tomo ai tātou i roto i te fa'aro'o teretetiano. I rōpū i te marae, te ti'a ra Te-Pāpā-tea-ō-Ruea, 'oia te 'ōfa'i i reira te arii fa'atāhinu-'āpī-hia e ti'a atu ai mā te ha'apoupou-hia e tō na nūna'a.

Taura'a-Tapu i tahatai, tīpaera'a nō te mau vā'a mata'einaa i tītāu manihini hia nō te mau 'ōro'a rarahi, nō te 'ōpū teina e ho'i nei nō te fārerei i tō na matahiapō nō te hono fa'ahou i te tāpa'o nō tō rāua pito hō'ē, 'aore ra nō te ti'i mai i te maramarama hou atu.

Te marae 'Ōpū-teina nō te 'ōpū teina o tei tere nā ni'a i te Moana-Nui-a-Hīvā nō te 'imi i te fenua hou, arata'i hia nā te ave i'a o te fe'e nui ra pi'i hia Tumu-Ra'i-Fenua.

Te-Ava-Mo'a, te 'ōpani tapu teie o te tai ia ho'i ana'e mai te 'ōpū teina i Taputapuātea nei nā ni'a i tō rātou mau vā'a. E vāhi mata'u-roa-hia teie inaha o te fe'e nui ia Tumu-Ra'i-Fenua te tīa'i nō teie 'ōpani.

Te motu Atāra. Ia au i te huru o te mau ata e ha'apu'e nei i ni'a i teie motu, e 'ite hia e 'ēnemi anei 'aore ra e hōa anei teie e fātata mai nei. Ua riro ato'a te mau 'aiū hui arii nō roto mai i te hō'ē ro'i manahune i te huna hia i ni'a i teie motu.

Te pu'u mou'a Mātārepētā. O te tahi tūha'a teie nō te mou'a Rōtui nō Mo'orea, ta'ita'i hia i Ōpōa nā Hiro nā roto i te 'ōpuara'a e ha'amani hō'ē mou'a mai ia Rōtui i reira.

Te marae Taputapuātea. Teie te tūha'a faufa'a roa a'e, mo'a roa a'e, rahu hia nā te Atua Ta'arua i tera 'anotau 'ei pū marae metua, a riro atu ai 'ei marae ha'amorira'a ia 'Oro Atua nō te hau e nō te tama'i, tamaiti a Ta'arua. Nō reira ua fa'ariro hia teie marae 'ei vāhi 'apira'a nō te hau, i reira ato'a e ti'a'oro hia te nu'u atua nō te ora e nō te pohe.

Hu'a paripari fenua e fa'ateniteni nei i te tahi o te mau vāhi faufa'a nō te « Tahua Marae Taputapuātea i Ōpōa »

« MOU'A tei ni'a, TE-A'E-TAPU Te a'e-tapu ('e'o) Urufā'atiu Tū'ati nā tara e piti Raro raro noa iho Te MARAE VAE'ARA'I E papa 'ei vauvaura'a Nō nā ta'o e va'u TAHUA tei raro MATA-TITI-TE-TAHUA-ROA E PAPE tō 'u e vai nei VAI-TARA-TŌA, VAI-TIARE 'O RŌ'I-TŌ-MŌANA Hopuhopura'a nō te 'Aitō	E 'OUTU tei tai MĀTĀ-HIRA-I-TE-RA'I E PAPA tei ni'a i taua 'outu ra Vauvaura'a nō TINIRAU-HUIMATA. Terā noa mai ra TE-AVA-MŌ'A 'Oia tei parauhia ē TE-TAI-RAPA-TI'A He'era'a nō ke Pape ō HĪVĀ Hivā i te topara'a-mahana Hivā i te hiti-mahana ».
--	---

800-900 ap. J.-C. Te tere fa'atūmura'a o te nūna'a ta'ata 'ite-mātāmua-hia i Porinetia.	1400-1500 Marae mātāmua i tātai'o hia	~ 1760 Te tohu a Vaita nō te taera'a mai te hō'ē Atua 'āpi	1768 Te paura'a te mau Arii nō Ōpōa. Te taera'a mai te nu'u nō Pōpora i Taputapuātea. Te horo tāpunira'a o Tupaia i Tahiti – Papara – Māha'iātea - mā te ta'ita'i atu i te mau tauhiha'a mo'a mai te to'o a 'Oro e te maro'ura o te ari'i nui	1769 Ua 'e'e o Tupaia i ni'a i te pahi Endeavour. Nā na i pairati i raro a'e i te fa'auera'a a te tapena James Cook haere roa i Aotearoa. Nā na ato'a te mau 'āna'ira'a fenua nō Patifita i tārima mātāmua roa.	1816 Te tāma'i i Ra'iātea : ua tahua te arii Fenuapeho ia Tamatoa	1844 - 1847 Te tāma'i i rotopū ia Farāni e o Tahiti	1857 Te fa'atāhinura'a-hia o Tamatoa V	1871 Te Fa'a'erera'a hia o Tamatoa V i tō na ti'ara'a ari'i nā tā na mau titi	1888 Te riro ra'a o Ra'iātea i raro a'e i te fa'aterera'a a te hau farāni	1897 Te hōpe'a o te tama'i i Ni'a-Mata'i. Ua tahua o Teraupoo, fa'areva hia i te fenua Taratoni
---	---	--	---	---	---	---	--	---	---	---